

Papp György

Kolozsvár

„Vera iustitia et sanctitate praeditum...”

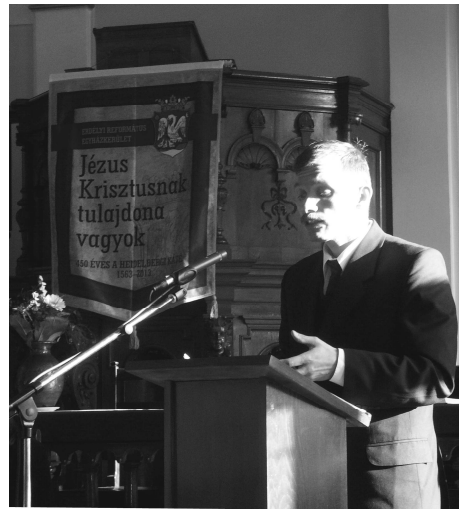
Az istenképűség tartalma a Heidelbergi Káté szerint*

Általános megjegyzések

A bibliai teremtéstörténet elbeszélése szerint Isten saját képére és hasonlatosságára teremtette az embert. Ha valaki végiglapozza a korai kesztyénség idejétől napjainkig készült dogmatikai és etikai munkákat, sokféle választ találhat arra a kérdésre, hogy mit is tartalmaz az istenképűség fogalma. Mindenikük azt szándékszik megmagyarázni, hogy az 1Móz szerzője mit értett ezen: נַעֲשֶׂה אָדָם בְּצַלְמֵנוּ כְּדְמוּתֵנוּ. Mielőtt megvizsgálánk, hogy a Káté miként tanít erről a kérdésről, meg kell magyaráznunk az eredeti szövegrészletet.

Az ember istenképűségének tekintetében az 1Móz 1,26–28 a legfontosabb ószövetségi hely. Emellett az 1Móz 5,3 és az 1Móz 9,6 emeli ki, hogy Isten a maga képére teremtette az első embert. Ez utóbbi etikai kontextusba helyezi az ember istenképűségének kérdését, ugyanis erre hivatkozva tiltja meg az emberölést. Viszont egyik szövegrészlet sem beszél az istenképűség belső tartalmáról.

A bibliai elbeszélés két héber szót használ az istenképűség leírására. Az egyik a צֶלֶם, amely 18-szor fordul elő az Ószövetségben, de csak 4-szer vonatkozik az istenképűségre; a másik pedig a דְמוּת, amely 25-ször fordul elő, de csak 3-szor az istenképűség vonatkozásában (1Móz 1,26–28; 5,1; 5,3). Ezeket a kifejezéseket a Septuaginta az εἰκών és a ὁμοίωσις szavakkal fordítja. Az írásmagyarázók között nincs egyetértés abban, hogy ezek a szavak jelentéstartományukban különböznek-e egymástól, vagy egyszerűen szinonimái egymásnak.

* Elhangzott 2013. november 16-án, a *Bemutató a templomban – a Káté helye a keresztség és az úrvacsora között* témájú nemzetközi konferencián.

Ha megvizsgáljuk e szavak kontextusát, azt láthatjuk, hogy mindkettő alkalmas a konkrét és elvont tartalmak kifejezésére. Bár a bibliai szöveg tartózkodik a teremtés „hogyan”-jának vagy az istenkép belső tartalmának leírásától, mégis utal arra, hogy az emberi Isten kezének megkülönböztetett és sajátos alkotása,¹ illetve hogy az embert elválasztja Isten minden más teremtményétől, és így ad méltóságot és értéket neki.²

Az Újszövetség más kontextusba helyezi az istenképűséget. Etikai kontextusban csupán a Jak 3,9 utal az istenképűsége (vö. 1Móz 9,6): *Ezzel [a nyelvvel] áldjuk az Urat és Atyát, és ezzel átkozzuk az Isten hasonlatosságára teremtett embereket.* Az Újszövetség más részei krisztológiai oldalról közelítik meg ezt a kérdést: [Krisztus] *a láthatatlan Isten képe [arca], az elsőszülött minden teremtmény közül* (Kol 1,15; ld. még 2Kor 4,4; Zsid 1,3), illetve: *és felöltöztették az új embert, aki Teremtőjének képmására állandóan megújul, hogy egyre jobban megismerje őt* (Kol 3,10). Az Ef 4,24-ben Pál apostol így buzdítja a keresztyéneket: *öltsetek fel az új embert, aki Isten tetszése szerint valóságos igazságban és szentségben teremtett* (κατὰ θεὸν κτισθέντα ἐν δικαιοσύνῃ καὶ ὁσιότητι τῆς ἀληθείας). Vagyis az újjáteremtett ember az igazságosságban és szentségben hasonlít Istenhez.

Úgy látszik, hogy a bibliai elbeszélés istenképűséggel kapcsolatos szűkszavúsága vezetett a teológiai magyarázat sokféleségéhez, amely néha spekulációt eredményezett. Mivel a sokféle teológiai megközelítés részletes bemutatása messze meghaladná ennek az előadásnak keretét, most csupán arra van mód, hogy áttekintsük azokat a magyarázatokat, amelyek befolyásolták a keresztyénység viszonyulását az istenképűség kérdéséhez.

1. Az istenképűség az Istennel való *hasonlóságot* írja le. E felfogás néhány képviselője az Isten és az ember közötti fizikai hasonlóságra összpontosít, míg mások úgy tágítják ki e hasonlóságot, hogy abba a nem fizikai összetevőket is belefoglalhassák.
2. Az istenképűség azt jelenti, hogy *az ember Isten társa* a világegyetemben, vagyis az emberiség Istennel kapcsolatban álló partner.
3. Az istenképűség azt fogalmalmazza meg, hogy *az emberiség uralmat gyakorol a Föld fölött.* Ebben a megközelítésben az istenképűség alkalmazásán van a hangsúly.
4. *Az ember Isten képviselője a földön.*

Ezek a nagyon különböző megközelítések nem mondanak ellent egymásnak, inkább kiegészítik, vagy esetleg fokozzák egymást.

A Káté a 6. kérdés válaszában fordul e felé a téma felé: Isten nem gonosznak és fonáknak teremtette az első embert, hanem „valóságos igazságban és szentségben”, majd pedig kétféle megközelítésben magyarázza meg az

¹ Jong, Jerome de: *The Mystery of Man.* In: Bruggink, Donald (ed.): *Guilt, Grace and Gratitude. A Commentary on the Heidelberg Catechism Commemorating Its 400th Anniversary.* The Half Moon Press, New York 1963, 28.

² Ld. Curtis, Edward: *Image of God.* In: Freedman, David Noel: (ed.): *The Anchor Bible Dictionary.* Doubleday, New York 1992 (CD-Rom).

istenképűséget. Először arra törekszik, hogy meghatározza az istenképűség és Istennel való hasonlóság belső tartalmát, és ezután azt fejt ki, hogy az ember, aki Isten képe a teremtett világban, milyen feladatot kapott Istentől.

A Káté megfogalmazása szűkszavú, és mindenekelőtt azt szögezi le, hogy az istenképűség ezt jelenti: Isten „valóságos igazságban és szentségben” teremtette az embert. Áttekintésünk első lépéseként hasonlítjuk össze a Káté válaszá-
nak eredeti német szövegét az első latin fordítással, és vizsgáljuk meg: milyen teológiai gondolkozás érvényesül a kétféle nyelvi megfogalmazásban?

A német „in wahrhaftiger Heiligkeit und Gerechtigkeit” azt sugallja, hogy az istenképűség belső emberi jellemző, amit az ember a teremtésben kapott. Tehát az istenképűség úgy is értelmezhető, mint amely elválaszthatatlan, de nem sui generis része az emberi életnek, amely – Jeremiás szavaival – az első emberek szívébe volt írva. A latin szöveg az istenképűség külső eredetét emeli ki: „vera sanctitate et iustitia praeditum” – az ember valódi igazságossággal (igazsággal) és szentséggel koronáztatott meg. Tehát az istenképűség külső tényezőként fogható fel, amely az embernek méltóságot ad és Isten értékei-
nek hiteles képviselőjévé teszi őt a földön. De a német és a latin szöveg e különböző értelme nem sugall semmi ellentmondást, inkább a kérdés két különböző aspektusára, megvilágítására mutat rá.

A Heidelbergi Káté istenkép-megközelítésének forrásai

E megközelítés teológiai gyökereit elsősorban Kálvin *Institutiójának* 1536-os kiadásában kell keresnünk, ahol az első fejezet elején ez áll:

<p>Parentem omnium nostrum Adam esse creatum ad imaginem et similitudinem Dei (Gen. 1), hoc est, sapientia, iustitia, sanctitate praeditum, atque his gratiae donis Deo ita haerentem, ut perpetuo in eo victurus fuerit, si in hac integritate naturae, quam a Deo acceperat, stetisset.³</p>	<p>Ádám, mindnyájunk szülege, Isten képére és hasonlatosságára teremtett (1Móz 1,26–27). Ez azt jelenti, hogy Isten felruházta őt bölcsességgel, igazságossággal, szentséggel, és ezek által a kegyelmi ajándékok által oly szoros közösségben volt Istennel, hogy örökké élhetett volna Benne, ha megmarad természetének abban az épségében, amelyet Isten adott neki.⁴</p>
---	---

Kálvin továbbfejleszti ezt a nézetet az *Institutio* legutolsó latin kiadásában (1559), és azt állítja: ha meg akarjuk határozni az istenképűség belső tartalmát, akkor a kérdéshez a megrontott emberi természet megújítása felől kell közelednünk. Arról ugyanis, hogy mely tulajdonságaiért kell az embert Isten dicsősége tükrének, vagy más szóval Isten képmásának tartanunk, azt állítja,

³ Calvinus, Joannes: *Christianae religionis institutio*. Basileae 1536. Ld. Calvini Opera Database 1.0. Instituut voor Reformatieonderzoek, Apeldoorn 2005.

⁴ Calvin, John: *Institutes of the Christian Religion*. Translated by Ford Lewis Battles. Eerdmans, Grand Rapids 1995, 15.

hogy „semmitől sem ismerhető meg jobban, mint a megromlott természet megújításából”.⁵ A Jézustól kapott megújítás célja tehát az, hogy újjáformálja minket Isten képére. Kálvin tehát arra a következtetésre jut, hogy az istenképesség fő elemeit elsősorban az Ef 4,24 mutatja be, és úgy néz ki, hogy ezt a megközelítést az augustinusi értelmezésből merítette. Anthony Lane kimutatásaiból tudjuk, hogy Kálvin használta Augustinus *A Szentháromságról* írott könyvét és az *Institutio*ban mintegy 10-szer idéz belőle.⁶

Augustinus több írásában is foglalkozik az istenképesség kérdésével, most azonban csak a legnyilvánvalóbbat emeltük ki. De van egy olyan rejtett utalás is, amelyet nem tartunk számon az *Institutio* szó szerinti idézetei, vagy azon hivatkozások között, ahol Kálvin név szerint említi Hippo Regius püspökét, viszont kétségkívül mutatja hatását:

<p>Qui vero commemorati convertuntur ad Dominum ab ea deformitate, qua per cupiditates saeculares conformabantur huic saeculo, reformantur ex illo, audientes Apostolum dicentem: <i>Non lite conformari huic saeculo, sed reformamini in novitati mentis vestrae: ut incipiat illa imago ab illo reformari, a quo formata est. Non enim reformare se ipsam potest, sicut potuit deformare. Dicit etiam alibi: Renovamini spiritu mentis vestrae, et induite novum hominem, eum qui secundum Deum creatus est in iustitia et sanctitate veritatis. Quod ait, secundum Deum creatum; hoc alio loco dicitur, ad imaginem Dei. Sed peccando, iustitiam et sanctitatem veritatis amisit; propter quod haec imago deformis et decolor facta est: hanc recipit, cum reformatur et renovatur.</i>⁷</p>	<p>Azok azonban, akik abból az elhajlásból, amelyben mindenféle világi vágyak részesei voltak, a folytonos emlékeztetés által az Úrhoz fordítottak, újjáformáltattak, mihelyt hallgattak az apostol szavára: „Ne szabjátok magatokat ehhez a világhoz, hanem formálódjatok újjá elmétek megújulása által”. Ez a kép csakis az által újulhat meg, aki őt kezdetben alkotta. Képtelen ugyanis arra, hogy ugyanúgy megújítsa önmagát, ahogyan egykor eltorzította. Másutt ugyanígy szól: „Újuljatok meg elmétek lelke szerint és öltözzétek fel az új embert, amelyet Isten teremtett igazságosságban és valóságos szentségben.” Amit itt úgy mond, hogy Isten szerint teremtett, máshol így fejezi ki: Isten képmására teremtett. Mivel azonban vétkezett, elvesztette igazságosságát és valóságos szentségét. Következésképpen: a képmás tönkrement és homályos lett, és ez csak akkor jön helyre, amikor [Isten] helyreállítja és megújítja.⁸</p>
--	--

⁵ *Institutio* I. 15,4.

⁶ Lane, Anthony: *John Calvin – Student of the Church Fathers*. T & T Clark, Edinburgh 1999, 56.

⁷ Augustinus: *De Trinitate* 14, 16.22. Ld. http://www.augustinus.it/latino/trinita/trinita_14_libro.htm (2013. máj. 18.)

⁸ Augustine: *On the Holy Trinity* 14, 16.22. In: Schaff, Philip (ed.): *The Nicene and Post-Nicene Fathers. First Series. Volume 3*. Books for the Ages – The Ages Software, Albany, OR, USA 1997, 375.

Igazságosság és szentség. Istenképűség Ursinus gondolkodásában

Ha meg akarjuk határozni e két szó pontos jelentését, engednünk kell, hogy maga Ursinus beszéljen. Elsődleges forrásaink e kifejezések értelmezéséhez az általa elmondott kátémagyarázatok, amelyeket David Pareus gyűjtött össze, rendezett sajtó alá és adott ki több ízben is.⁹

Ursinus mindenekelőtt azt állapítja meg, hogy az igazságosság és a valódi szentség alkotják az istenképűség fő részeit, és mintegy összefoglaló módon feltételezik Isten képének többi összetevőjét is.¹⁰ Értelmezése szerint az igazságosság és a valódi szentség kétféleképpen magyarázható: lehet őket egyszerű szinonimáknak tekinteni, azonban meg is különböztethetjük őket egymástól.¹¹ Vagyis: az igazságossággal egyfelől azokat a „belső és külső cselekedeteket és szándékokat” jelölhetjük, amelyek összhangban vannak Isten törvényével, másfelől pedig a helyes döntéshozatalra képes elmét, míg a valódi szentség a cselekedetek és szándékok minőségére vonatkozik. Ez gyakorlatilag a következőt is jelenti:

„[...] ahol az igazságosság és valódi szentség megtalálható, onnan hiányzik minden gonosz, akár bűn, akár büntetés az.”¹²

Ugyanitt adja meg a következő istenképűség-meghatározást is:

Imago Dei in homine est mens recte agnoscens Dei naturam, voluntatem & opera; & voluntas libere obtempereans Deo, omniumque inclinationum, appetitionum & actionum cum voluntate Dei congruentia: ac denique spiritualis et immortalis animae natura, totiusque hominis puritas & integritas, perfecta beatitudo,	Isten képe az emberben az elme, amely helyesen ismeri Isten természetét, akaratát és munkáit; az akarat, amely szabadon engedelmeskedik Istennek és így összhang van minden hajlam, vágy és cselekedet és az isteni akarat között; egyszóval ez a lélek szellemi és halhatatlan természete, valamint az egész ember tisztasága és épsége; egy tökéletes
---	---

⁹ *Corpus doctrinae orthodoxae* (1612; 1616); *Corpus doctrinae christianae* (1602; 1621; 1634); *Explicationum catechetiarum* (1591; 1593; 1598; 1600; 1603; 1607) és *Doctrinae christianae compendium* (1584; 1585). A további kiadásokat ld. a Post-Reformation Digital Library honlapján: [http://www.prdl.org/author_view.php?s=20&limit=20&a_id=54&sort=\(2013.máj.27.\)](http://www.prdl.org/author_view.php?s=20&limit=20&a_id=54&sort=(2013.máj.27.)). Az 1593-as latin kiadás mellett egy 1852-ben készített angol fordítást is használtam, amely ugyancsak elérhető a világhálón: Ursinus, Zacharias (author) – Williard, G. W. (translator): *The Commentary of Dr. Zacharias Ursinus on the Heidelberg Catechism*. Scott & Bascom Printers, Columbus 1852. Ld. <http://archive.org/stream/commdrza00ursi#page/n9/mode/2up> (2013. máj. 27.).

¹⁰ Ursinus, Zacharias: *The Commentary of Dr. Zacharias Ursinus on the Heidelberg Catechism*, 30.

¹¹ Uo.

¹² Uo.

& laetitia acquiescens in Deo, & dignitas hominis ac majestatis qua caeteris naturis antecellit ac dominatur. ¹³	boldogság és öröm, együtt az ember méltóságával és nagyszerűségével, ¹⁴ amely által kimagaslik és uralkodik minden teremtmény fölött. ¹⁵
---	--

Ebből a meghatározásból egyértelmű, hogy – az emberi természet lényegét tekintve – az istenképűség nem vonatkozik semmilyen hasonlóságra vagy egyenlőségre, hanem csupán

„[...] bizonyos tulajdonságok hasonlósága az istenséghez,¹⁶ nem rangban vagy lényegben, hanem jellegben és követésben.”¹⁷

A további tisztázás érdekében azokat a tulajdonságokat sorolja fel. Ezeket pedig úgy lehet felfogni, mint amelyek az istenképűség megnyilvánulásai:

<p>Complectitur ergo:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Ipsam animae substantiam incorpoream & immortalem cum potentiis intelligendi & volendi. 2. Omnes notitias naturales de Deo & eius voluntate atque operibus, hoc est perfectam sapientiam in mente. 3. Justas & sanctas actiones, inclinationes & motus partis volentis, hoc est perfectam iustitiam & sanctitatem in voluntate & corde & externis actionibus omnibus. 4. Ipsam felicitatem, beatitudinem & gloriam, cum summa laetitia acquiescente in Deo, & copia omnium bonorum conjunctam, sine miseria & corruptione. 5. Dominium hominis in reliquis creaturas. 	<p>Az istenképűség a következőket foglalja magában:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. A lélek szellemi és halhatatlan lényegét, együtt a tudás és az akarat erejével. 2. Minden természetes ismeretünk és elképzelésünk Istenről, az ő akaratáról és munkáiról. Ez tulajdonképpen az elme tökéletes bölcsessége. 3. Igaz és szent cselekedetek, szándékok és akaratok, azaz tökéletes igazságosság és szentség az akaratban, szívben és külső cselekedetekben. 4. Öröm, boldogság, dicsőség és kimondhatatlan gyönyörködés Istenben, összekapcsolódva minden jóban való bővölködéssel, minden baj és romlottság nélkül. 5. Az ember uralma minden teremtmény felett.
--	---

¹³ Ursinus, Zacharias: *Explicationum catecheticarum*. Volumen I. Neostadii Palatinarum 1593, 83.

¹⁴ Azaz: *magasztosságával*.

¹⁵ Ursinus, Zacharias: *The Commentary of Dr. Zacharias Ursinus on the Heidelberg Catechism*, 30.

¹⁶ Vagy: *az istenihez*.

¹⁷ Ursinus, Zacharias: *The Commentary of Dr. Zacharias Ursinus on the Heidelberg Catechism*, 31.

His omnibus creatura rationalis creatorem tanquam imago archetypum aliquo modo referebat, etsi non aequabat. ¹⁸	A mi értelmes természetünk tehát minden vonatkozásban hasonlít bizonyos fokig a Teremtőre; éppen ahogy a kép hasonlít az eredetijére; mégsem lehetünk soha egyenlőek Istennel. ¹⁹
--	--

Ádám bukása tragikus következményekkel járt az emberi természetre nézve. Néhány összetevője az istenképűségnek megmaradt az emberben, míg mások elvesztek, és azoknak hiánya miatt az ember átalakult a „Sátán gyűlöletes képére”.²⁰ Ebben a nagyon erős kifejezésben megláthatjuk a teljes romlottság tanának egyik megfogalmazását, amely nagyon fontos volt a 17. századi arminianus vitában. A reformátorok és a Heidelbergi Káté írói azért használják ezt a sötét antropológiai képet, hogy ezzel is világosabbá tegyék a Szentlélek megújító munkáját és a megmenekülés egyetlen útját: sola gratia per fidem in Christo. Ursinus felsorolja az istenképűség azon összetevőit, amelyek a bukás ellenére, megmaradtak az emberben, és azokét is, amelyek elvesztek.

Az istenképűségnek melyik összetevői maradtak meg az emberben a bukás után, habár a bűn elhomályosította és megcsorbította őket?

1. A lélek anyagtalan, értelmes és halhatatlan lényege, minden képességgel együtt. Kizárólag ezek által beszélhetünk ugyanis a szabad akaratról, azaz amit az ember akar, azt szabadon akarja.
2. Bizonyos fokú ismeret Istenről, a természetről, illetve arról, hogy mi jellemző és mi nem jellemző rájuk; ezek alkotják ugyanis a művészetek és tudományok alapelveit.
3. Megmaradt nyomokban néhány erény és némi képesség arra, hogy szabályozza az élet külső viselkedésmódját.
4. Az időleges (földi, mulandó) áldások élvezete, öröme.
5. Bizonyos fokú uralom a teremtmények felett. Az ember nem veszítette el teljesen uralmát a különböző teremtmények felett, amelyek alája rendeltettek, mert sokuk továbbra is az ember alá van rendelve, így neki hatalma van sáfárkodni felettük a saját javára.²¹

Ezzel szemben itt vannak a legfontosabb istenkép-összetevők, amelyek elvesztek:

1. Istennek és az ő akaratának igaz, tökéletes és üdvözítő ismerete.
2. Isten munkáinak helyes felismerése, együtt a megértés fényével és tudásával; ehelyett tudatlanság, vakság és sötétség lett az ember osztályrésze.

¹⁸ Ursinus, Zacharias: *Explicationum catecheticarum*, 83–84.

¹⁹ Ursinus, Zacharias: *The Commentary of Dr. Zacharias Ursinus on the Heidelberg Catechism*, 30.

²⁰ Uo. 31.

²¹ Uo. 31–32.

3. Hajlamaink, vágyaink és cselekedeteink szabályozása és kormányzása; Isten akaratához való igazodás akaratban, szívben és külső cselekedetekben; ehelyett most a szív és az akarat hajlamainak és szándékainak rettenetes rendetlensége és zuhlottsága jellemzi az embert, amelyekből a jelenlegi bűnök erednek.
4. Igaz és tökéletes uralom Isten mindenféle teremtménye fölött; egyfelől ugyanis azok a vadállatok, amelyek eleinte félttek az embertől, most ellenállnak, sebet ejtenek és meglapulnak; másfelől pedig a föld, amelyet Isten megátkozott az ember miatt, töviseket és túskebokrokot terem.
5. Azt a jogot, hogy használja azokat a javakat, amelyeket Isten neki, mint gyermekének, nem pedig, mint ellenségének adományozott.
6. A jelen és az elkövetkező élet boldogsága. Ehelyett most időleges és örök halál az osztályrészünk, annak minden elképzelhető csapásával.

Ezt a tönkretett képmást állítja helyre Isten Krisztusban, aki egyfelől Isten tökéletes képe (ld. Kol 1,15), másfelől pedig az, akit *Isten tett számunkra bölcsességgé, igazságossággá, megszentelődéssé és megváltássá*²² (1Kor 1,30).

A Heidelbergi Káté megközelítésének értelmezése

A fentiekből világossá vált, hogy egyrészt az a két szó, amelyet a Káté az istenképűség bemutatására használ, az emberi képességek széles spektrumát fedti le, amelyek az imago Dei teológiai összetevői; másrészt pedig rámutat az ókori atyák örökségére, amelyet a reformáció a maga sajátos kérdésfelvetésével erősített fel. A korai egyházban arra irányult a fő kérdés, hogy milyen az istenképűség szerkezeti összetétele és a székhelye (központja). A reformáció megőrizte ezt az értelmezést, de a fő hangsúly erkölcsi irányba tolódott el. Ha a jól ismert krisztológiai kérdés mintájára akarjuk megfogalmazni az ógyház és a reformáció teológia-művelésének célkitűzését, azt mondhatjuk, hogy a korai egyház főként az istenképűség természetét kutatta (*natura imaginis Dei*), a reformáció pedig inkább a hasznát és következményeit (*beneficia imaginis Dei*).²³

Az a mód, ahogyan a Káté kapcsolja össze az istenképűséget és az emberi természet helyreállítását, félreérthetetlenül hangsúlyozza és visszhangozza az emberi természet eredeti épségét és feddhetetlenségét,²⁴ és nyomatékos

---

²² Ursinus, Zacharias: *The Commentary of Dr. Zacharias Ursinus on the Heidelberg Catechism*, 32–33.

²³ A kora keresztyén egyház alapvető krisztológiai állítása ez volt: *Christum cognoscere natura ejus cognoscere est*, és a reformációban az állítás így változott meg: *Christum cognoscere beneficia ejus cognoscere est*.

²⁴ Jong, Jerome de: *i. m.* 28.

tagadással²⁵ (*nequaquam – nein – by no means*) mutat rá arra, hogy nem Isten az oka a bűnnek. Ezért a Káté ebben a két kifejezésben foglalja össze az istenképűség fogalmának tartalmát, majd azt fogalmazza meg a 9. kérdés-feleletben, hogy a bukás (esetleg: bűneset) az ember szabad akaratából történt, és ezt „szándékos engedetlenség”-nek nevezi. Ezt Herman Hoeksema így értelmezi: az Isten és felebarátom iránt tanúsított gyűlölet, amelyre természet szerint hajlandók vagyunk, nemcsak egy bűnös tett kérdése, és nem is valami olyan bűnös szokásunkból ered, amelyet mi alakítottunk ki, hanem természetünk romlottságából és gonoszságából fakad.²⁶

Ha ki akarjuk fejteni az emberi természet eredeti feddhetetlenségét és ép-ségét, egyetérthetünk Hoeksema értelmezésével,²⁷ aki azt hangsúlyozza, hogy a szentséggel nemcsak a szükséges tisztaság jár együtt, hanem az emberi természet eredeti feddhetetlensége is. Ez a feddhetetlenség azt feltételezi, hogy az ember teljes lényével, elméjével, szívével, lelkével és akaratával szeretközösségre teremtett Istennel. A valódi igazságosság szintén nem az embernek tulajdonított igazságosság volt. Ez nem is volt megszerezhető, hanem az ember teljes természetének volt azon erénye, amellyel ő teljes egyetértésben létezett az isteni akarral, és teljesen képes volt arra, hogy Isten akaratát örömmel és élvezettel teljesítse. Itt Hoeksema úgy beszél az istenismeretről, mint amely a harmadik lelki erény a szentség és az igazságosság mellett. Ez nem pusztán gondolati vagy természeti ismerete Isten személyének, természetének és lényegének, nem is valami olyan előre megalkotott teológiai vagy dogmatikai rendszer, amellyel Isten kezdettől fogva felruházta Ádámot, hanem az ember elméjének az az eredeti feddhetetlensége, amellyel azonnal és magától ismerte Istent, és amely által élő kapcsolata volt az ő Teremtőjével.²⁸

Meglátásom szerint nem szükséges úgy beszélnünk az istenismeret sértetlenségéről, mint amely az a harmadik lelki erény, amely felerősíti a szentséget és igazságosságot az istenképűségben, mert a Káté ezt a direkt ismeretet az istenképűség következményei, illetve céljai közé helyezi. Isten ugyanis azért ruházta fel szentséggel és igazságossággal az embert, hogy az – egyebek mellett – helyesen meg tudja ismerni őt.

Az istenképűség megközelítésének másik szempontja az a Kátéban, hogy nagy hangsúlyt fektett a közösségre. Túlzás nélkül állíthatjuk, hogy az igazságosságnak és a szentségnek – a teológiai és erkölcsi értelme mellett – társaslélektani értelmezéstartománya is van. Ez azért lehetséges, mert az istenképűség magában foglalja az egész embert, amint azt már előbb láthattuk Ursinus meghatározásában. Ez az egész ember teljesen Teremtőjétől függ a

²⁵ Hoeksema, Herman: *Triple Knowledge. An Exposition of the Heidelberg Catechism*. Volume I. Reformed Free Publishing Association, Grand Rapids ³1990, 81.

²⁶ Hoeksema, Herman: *Triple Knowledge* I., 80–81.

²⁷ Uo. 98.

²⁸ Uo.

szeretkapcsolat keretében. Az ember akkor igazán ember, ha teljes egészében kapcsolódik Teremtőjéhez.²⁹

A szentségben és valós igazságosságban teremtett ember képes volt közösségben lenni Istennel és megélni egy „Én – Te” kapcsolatot, a Káté pedig úgy mutat rá erre, mint amely az istenképűség következménye és célja:³⁰ „hogy az ő teremtő Istenét igazán megismerje, szívből szeresse, örök boldogságban vele éljen, őt dicsérje és magasztalja”. Ha az emberek igazán ismernék és szeretnék őt és vele élnének – írja Allen Verhey –, akkor Isten dicsőítése és dicsősége fokozódna. Ez az oka annak, hogy Isten az embert a maga képére teremtette.³¹

Az istenképűség eme megközelítésnek összefüggésében azt mondhatjuk, hogy a megváltás (szabadítás) a személyes kapcsolat és a közösség helyreállítása Istennel. Ez a helyreállított közösség, amelyben természetesen Isten a kezdeményező, nem tökéletes, de Isten közösségteremtő kegyelme elégséges arra, hogy minden hívő ráléphessen az Isten örök és tökéletes országába vezető útra, amelynek végén beteljesedik a szemtől szemben való látás és tökéletes ismeret igérete (1Kor 13,12).

Az Isten és az ő képére teremtett ember közötti közösséget a teljes felelősség jellemzi. Isten úgy teremtett minket, hogy képesek vagyunk szeretetben és hitben válaszolni neki, és tudunk felelősségteljes életmódot folytatni. Sem Ádám romlottságot előidéző első bűne, sem Káin érzéketlen és közönyös válasza, sem gyilkosságig menő ellenséges magatartása nem változtat azon a tényen, hogy felelősek vagyunk.³²

A Heidelbergi Káté istenképűségről szóló tanítása a gondnokság, a sáfarkodás gondolatáig vezet. Az Isten képére teremtett ember, akit Teremtője szentséggel és valós igazságossággal ruházott fel,³³ képes volt arra, hogy uralkodjék minden más teremtmény felett, hogy művelje és óvja környezetét (1Móz 2,15).

Következtetés. A kérdés alkalmazása

Fontos-e manapság is beszélünk az ember istenképűségéről? Van-e lehetőség e 450 évvel ezelőtt értelmezett bibliai tanítás alkalmazására? Úgy vélem, mindenképpen hasznos újra felfedeznünk a Heidelbergi Káté istenképűségről szóló tanítását és újraértékelnünk a magunk felfogását.

1. A Heidelbergi Káté istenképűségről szóló tanítása fokozottan hangsúlyozza Isten követelményét a megszentelt élet tekintetében. Kiemeli, hogy az

²⁹ Jong, Jerome de: *i. m.* 29.

³⁰ Uo. 30.

³¹ Verhey, Allen: *Living the Heidelberg. The Heidelberg Catechism and the Moral Life.* CRC Publications, Grand Rapids, Michigan 1986, 36.

³² Uo. 37.

³³ Ez a latin *praeditum* fordítása, amelyet a régebbi angol Heidelbergi Káté fordításokban használnak.

istenképűség legfontosabb alkotóelemei az igazságosság és a szentség, majd a páli levelek megtérésről és megújulásról szóló tanítása alapján vezet el az emberi élet céljára és értelmére: igazságosságban és szentségben kell élnie. A 16. századi szentségfogalom elsősorban minőségjelző volt, és pedig ilyen értelemben: elkülönítettnek, eljegyzettnek lenni Isten számára, és ez lett később az emberrel kapcsolatos szentség elsődleges értelme. A Káté szerzői világosan látták, hogy ebben az életben senki sem képes eljutni a tökéletes szentségre és igazságosságra (114. válasz):

„[...] még a legszentebbek is, ameddig e földön élnek, az engedelmességet csak hogy éppen elkezdték, ámde komoly elhatározással tényleg elkezdtek élni, Istennek nemcsak egynémelyik, hanem minden parancsolata szerint.”

A 115. kérdésre adott válasz pedig kiemeli, hogy jóllehet gyengék és képtelenek vagyunk elérni e célt, nem szabad felhagynunk azzal, hogy

„[...] a Szentlélek kegyelméért könyörögve, szüntelenül törekedjünk Istennek ábrázatára mindinkább megújulni, míg e földi élet után elérjük a tökéletességet.”

2. Az istenképűség eme értelmezése felerősíti az emberi felelősséget és a gondnokság (sáfárság) gondolatát. A Krisztusban helyreállított igazságosság és szentség nemcsak egy kivételes állapot, hanem felelősség és jól körülhatárolt feladatkör.

3. A Heidelbergi Káté istenképűségéről szóló tanítása azért is fontos, mert az missziós jellegű. Amikor a Káté az ember hálaadásáról beszél, rámutat, hogy ez a folyamat magában foglalja az óember megöklését és az új ember felöltözését, *aki Isten szerint valóságos igazságban és szentségben teremtettet* (Ef 4,24). Az új ember felöltéséből következik az imádkozásban és jó cselekedetekben megnyilvánuló háládatos élet. A 86. felelet pedig ezekkel indokolja a jó cselekedetek szükségességét:

- így nyilvánítjuk ki egész életünkkel az Isten iránt érzett hálát, mivel ő bőségesen megáldott bennünket;
- ezek által fogjuk dicsőíteni Istent;
- mi magunk is megerősödünk hitünkben, mivel láthatjuk annak gyümölcseit;
- és istenfélő életünkkel másokat is megnyerünk Krisztusnak.

Az előadás témájának szemszögéből az utolsó pont a legfontosabb oka a jó cselekedeteknek: istenfélő életünkkel másokat is megnyerünk Krisztusnak.

A Heidelbergi Káté istenképűségéről szó tanítása ezt a cél szolgálja: a híveknek tisztán kell látniuk, hogy a valódi keresztyén élet miben nyilvánul meg. A megszentelt és igazságos életvitel dicsőíti Istent, hozzájárul Isten egyházának növekedéséhez és szolgálja az emberek boldogulását.